

katologu objemnou pramennou materii, v tomto prípade však ani pri najlepšej vŕli nedokážu obhajovať financovanie výroby knihy z verejných zdrojů, zvláště když náklad dosáhl rovných pěti stovok kusů. Je to jasné plýtvání.

Maně si vzpomínám, jak před dvaceti lety byly na chodbách pražského Archeologického ústavu AV ČR delší dobu skladovány ve vysokých řadách tlusté katalogy keramických střepů z proslulého neolitického sídliště v Bylanech. V osmdesátých letech minulého století byly vydány v natolik vysokém nákladu, že o převážnou většinu výstisků neměl nikdo zájem. Jan Frolík musel kolem nepotřebných a překážejících stohů potišťného papíru projít bezpočtukrát. Ale jak vidno, jako memento se do jeho hlavy nevtiskly.

JAN KYPTA

Helena BŘEZINOVÁ – David KOHOUT et al., *Středověké textilní a barvířské technologie. Soubor textilních fragmentů z odpadních vrstev z Nového Města pražského*, Archeologický ústav AV ČR, Praha, Praha 2016

461 s. + 239 obr., ISBN 978-80-87365-91-5

Impulzom pre napísanie publikácie sa stali nálezy zvyškov textílií z troch archeologických výskumov z roku 2004 v novomestské „Jámě“. Daný priester, pôvodne močiar, bol po založení Nového Města pražského využívaný ako smetisko pre domový odpad z blízokych parciel a pre vývoz stavebnej sute. Vďaka vlhkému prostrediu sa medzi nálezmi dochovalo aj značné množstvo organického materiálu. Podstatnú časť z toho tvorilo viac ako 1 500 kusov textílií. Uvedený súbor ponúkol odborníkom pomerne detailný pohľad na rozsah bežne používaných textílií v skúmanej lokalite a tiež na technológie stredovekého farbenia textílov. Práve uvedená oblasť ostávala do neďávna pre vedcov neznáma. Bez využitia prírodovedných metód sa pôvodná farebnosť látok zisťovala veľmi ťažko.

Kolektív autorov pripravil rozsiahlu knihu so snahou postihnúť témy, ktoré súvisia so súborom objaveného textilu, a následne i komplexne spracovať tému textilnej výroby stredoveku od spriadania nití po obchod. Prvé dve kapitoly *Pramenná základna a Historie bádání o středověkém textilnictví* pripravili hlavný autori v spolupráci s Milenou Bravermanovou. V nich zhrnúli

pramene pre výskum textilu a priblížili doterajšie bádanie v danej oblasti. Nálezové okolnosti skúmaného súboru textílií predstavila autorka archeologického výskumu Michaela Selmi Wallisová. V kapitole sa venuje terénnej situácii nálezu a tiež mnohým prírodovedným analýzám, ktoré poskytli dôležité informácie pre záverečnú interpretáciu. Mnohí archeológovia ocenia zhrnutie najnovších informácií k metodológiám výskumu textílií v kapitole *Způsob ošetření a textilně technologický průzkum fragmentů* od reštaurátorky Vendulky Otavské.

Hlavná časť publikácie, kapitola *Středověké textilní technologie*, je venovaná procesu výroby textilu od spriadania nití k zhotoveniu plátna. Helena Březinová, ktorá sa už niekoľko desaťročí špecializuje práve výskumu textílií z archeologických kontextov, v nej rozobrala zmenu, ktorá sa v textilníctve začala odohrávať v druhej polovici 13. storočia. Priblížila i ďalšie špecializované remeslá, ktoré úzko súvisia s celkovou štruktúrou a organizáciou textilnej výroby na prelome 14. a 15. storočia. Čitatelia si v knihe nájdu postupný proces spracovania ako rastlinných, tak i živočíšnych vlákien do podoby textílií (súkenníctvo, plátenníctvo). Každá dielčia fáza je dokumentovaná i dobovými vyobrazeniami s podrobným popisom, vrátane popisu horizontálneho podnožkového tkáčskeho stavu z roku 1554. Zároveň sa Březinová venovala detailne jednotlivým druhom tkanín, resp. väzbám, ktoré tkáči vytvárali pri tkaní, a charakteru použitých nití.

Spriadanie nití je jedna z kľúčových fáz v procese tvorby textilu, behom níž sú jednotlivé drobné vlákna spojované do pevnej rovnomerne silnej priadze (nite) buď do pravej strany (zákrut Z), alebo do ľavej (zákrut S). Spriadanie do dvoch rozličných strán nie je náhoda, ale zámer. Kombinácia nití so zákrutom S a Z sa podieľala na vzhľade i vlastnostiach tkanín. Najbežnejšou je väzba plátňová, pri ktorej boli v analyzovanom súbore použité osnovné nite so zákrutom Z a útkové nite so zákrutom S. Ďalšie väzby sú odvodené od spôsobu ukladania útkových nití.

Osobitú pozornosť venujú H. Březinová a M. Bravermanová produkcii a väzbám na tkaninách z hodvábu. Pri hodvábe sa totiž objavujú i oveľa sofistikovanejšie väzby, nielen jednoduchá plátňová, ale aj zložitejšie, ktoré vytvárali geometrické, rastlinné alebo zvieracie motívy. Okrem podrobných analýz dochovaných fragmentov textílií sa H. Březinová dotkla aj problému proveniencie vlnených látok. Otázka pôvodu sa rieši veľmi obťažne, lebo súčasné textilné technologické rozboru neumožňujú stanovenie miesta pôvodu zhotovenia. Vyplýva to aj zo skutočnosti,

že úroveň textilného remesla (technologické postupy, nástroje alebo tkáčske väzby) sa v princípe nelíšila v celej Európe.

David Kohout v publikácii prezentuje stredoveké farbiarstvo. Okrem stredovekých farbiarskych postupov sa zameral hlavne na analýzy, ktorými sa získavajú informácie o pôvodnej farbe dochovaných fragmentov textílií. Vďaka nim sa mu podarilo overiť a opísať technologické postupy stredovekých farbiarov. V kapitole je predstavené spektrum farieb, ktoré sa objavovali na textíliách, a najmä rastlinné, prípadne živočíšne zdroje farbiarskych procesov. Analýzy priniesli poznanie, že stredovekí farbiari kombinovali jednotlivé farbiace zdroje z dvoch alebo i viacerých, čím dosahovali rôzne odtiene látok.

Súčasťou knihy je katalóg textílií, ktorý obsahuje nielen popis, ale aj fotodokumentáciu vybraných fragmentov. Autori publikáciu veľmi vhodne doplnili slovníkom odborných výrazov a skratiek, v ktorom čitatelia nájdu nielen terminológiu súvisiacu s textilnou produkciou, ale aj názvy a opisy rastlín, ktoré sa využívali v stredoveku pri farbení látok. Autori značnú pozornosť venovali obrazovej časti a snažili sa jednotlivé textilné procesy i rastliny dokumentovať dobovými vyobrazeniami.

Rozsiahla kniha presvedčivo ukazuje, ako sa mediálne nezaujímavý nález môže zmeniť na významnú vedeckú štúdiu, ktorá prináša nielen nové poznatky získané prírodovednými metódami, ale aj komplexný pohľad na skúmanú tému. Zároveň je potešujúci presah pre širšiu verejnosť. Autori okrem anotovanej publikácie pripravili aj vydarenú expozíciu *Od nitě ke košili. Textil a móda středověkých Pražanů*. Výstava je už síce minulosťou, aspoň virtuálne je ale záujemcom stále prístupná (<http://www.muzeumprahy.cz/2664-od-nite-ke-košili-textil-a-moda-stredovekych-prazanu/>).

HANA CHORVÁTOVÁ

Jan VÁLEK – Karel MALÝ – Radim GONDA – Jaroslav ŘIHOŠEK – Olga SKRUŽNÁ – Miroslav KOVÁŘ, *Po stopách žďárského mramoru. Hledání původu surovin použitých při stavbě gotického kláštera*, Ústav teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, Praha 2017

137 s., ISBN 978-80-86246-82-6

Cílem publikace je představit mezioborový přístup k problematice zkoumání proveniencie, charakteru a užití mramoru, který byl zpracován a použit při výstavbě nejstarších částí cisterciáckého kláštera ve Žďáru nad Sázavou. Současně se kniha ptá po písemných pramenech k doložení těžby a na řadě míst proto čerpá z *Kroniky žďárského kláštera*, sepsané na přelomu 13. a 14. století Jindřichem Řezbářem. Čtyři z pěti tematických kapitol byly připraveny pracovníky Ústavu teoretické a aplikované mechaniky AV ČR (Jan Válek, Olga Skružná, Jaroslav Řihošek) a Muzea Vysočiny Jihlava (Radim Gonda, Karel Malý), autorem jediného příspěvku o architektuře kláštera je stavební historik Miroslav Kovář z pražské pobočky Národního památkového ústavu.

Publikace je rozdělena do šesti kapitol. Zatímco stručná první stať z pera Jana Války uvádí čtenáře do problematiky, další kapitoly mají charakter samostatných studií z různých oborů, jež se vzájemně doplňují. Druhá kapitola *Mramor* (J. Válek – O. Skružná – K. Malý) se zabývá mramorem jako horninou a jejím využitím. Přibližuje pojmy krystalický a sedimentární vápenec – anotovaná kniha se zaměřuje na zkoumání krystalických vápenců, a tedy přeměněného, bílého mramoru, zmiňuje však také vápence sedimentární, které mají jinou barevnost a mezi něž patří například mramor slivenecký. Zde se autoři ptají, odkdy lze v našem prostředí předpokládat vědomé odlišování těchto dvou druhů v rámci středověké architektury a sochařství. Tím přicházejí s první badatelsky závažnou otázkou, na kterou ovšem nedávají zcela jasnou odpověď. Jako příklad uvádějí mimo jiné cisterciácký klášter ve Starém Brně, kde bylo užito tzv. brněnského krinoidového vápence, tj. vápence sedimentárního, jenž je bílému mramoru velmi blízký; nabízí se tedy otázka, do jaké míry to hrálo roli v jeho výběru. Stejně tak jsou zmíněny mramorové sloupy druhého patra chebské falcké kaple